

بررسی ارتباط بین هموارسازی آگاهانه سود و ورشکستگی شرکتها در بورس اوراق بهادار تهران

زهره حاجیها^۱

امیر سیری^۲

تاریخ پذیرش: ۸۸/۰۹/۲۵

تاریخ دریافت: ۸۸/۰۶/۱۰

چکیده:

پدیده هموارسازی سود مقوله ای مشترک در مرز دانش حسابداری و امور مالی است و ورشکستگی شرکتها حوزه ای از مدیریت مالی است، که ورشکستگی اخیر شرکتهای بزرگ بین المللی موجب گردیده این پدیده به عنوان نتیجه تصمیم گیری غیر منطقی مدیران ارشد شرکت ها گروه های ذینفع زیادی را درگیر ساخته است، موجب شده که موضوع ورشکستگی بعنوان مقوله ای بسیار با اهمیت در مطالعات اخیر تلقی گردد. بنابراین، این تحقیق سعی در یافتن ارتباط احتمالی بین این دو مقوله را دارد تا در نهایت فهمیده شود که آیا ورشکستگی شرکتها می تواند باعث دستکاریهای حسابداری در سود گردد یا نه؟ جامعه تحقیق متشکل از دو گروه شرکتهای ورشکسته شامل ۹۶ شرکت و گروه شرکتهای غیر ورشکسته می باشند که از بین شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران انتخاب شده اند. نمونه تحقیق شامل ۸۱ شرکت ورشکسته و ۸۱ شرکت غیر ورشکسته هم صنعت و هم گروه شرکتهای ورشکسته، بعنوان نمونه شرکتهای غیر ورشکسته انتخاب گردید.

فرضیات تحقیق شامل دو فرضیه اصلی که هر یک دارای شش فرضیه فرعی برای سطوح مختلف سود بودند، می باشد. فرضیات تحقیق از طریق مدل آماری پنل دیتا موجود در نرم افزار آماری **Eviews 6** مورد آزمون قرار گرفت محاسبات مربوط به هموارسازی ساختگی سود برای هر دو گروه شرکت ها بر اساس مدل ایکل انجام گردید. در نهایت آزمون فرضیات این تحقیق رابطه بین ورشکستگی و هموارسازی واقعی و ساختگی سود در سه سطح سود ناویژه، سود عملیاتی و سود خالص را تایید نمود. از اینرو می توان انتظار داشت که مدیران شرکت های سهامی در ایران مانند برخی دیگر از کشورها برای حفظ خود در بازار سرمایه در مراحل پنهان ورشکستگی دست به هموارسازی سود بزنند. نتایج این تحقیق تاییدی دوباره بر رابطه حسابداری و مدیریت مالی در دو حوزه مختلف خواهد بود.

واژه های کلیدی: هموارسازی واقعی سود، هموارسازی ساختگی سود، ورشکستگی، سطوح سود.

^۱ - عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شرق (قیام دشت) و دانشجوی دکتری حسابداری (نویسنده مسئول و طرف مکاتبه)

Z_hajiha@yahoo.com

^۲ - کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز

۱- مقدمه

با این حال از آنجایی که در بازار سرمایه ایران به جهت شرایط خاصی که به پشتوانه قوانین حاکم بر آن در خصوص ورشکستگی شرکتها ایجاد شده، برخی از صنایع فعال در بورس اوراق بهادار تهران همچون صنایع نساجی، با وجود ورشکستگی کامل در طی سنوات اخیر همچنان بعنوان صنایع فعال در بورس مطرح هستند، لذا بررسی ارتباط بین این دو مقوله گامی مفید در جهت تکمیل ادبیات مربوط به این دو موضوع در محیط اقتصادی مربوط به بازار سرمایه ایران خواهد بود.

از آنجایی که "هموارسازی آگاهانه سود" و "ورشکستگی شرکتها" در بورس اوراق بهادار تهران دو مقوله کاملاً جدای از هم در حوزه حسابداری و مدیریت مالی است، این تحقیق سعی در یافتن ارتباط احتمالی بین این دو مقوله را دارد تا در نهایت فهمیده شود که آیا ورشکستگی شرکتها می تواند باعث دستکاریهای حسابداری در سود گردد یا نه؟ نتایج این تحقیق تاییدی دوباره بر رابطه حسابداری و مدیریت مالی در دو حوزه مختلف خواهد بود.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

با وجود انبوهی از تحقیقاتی که در خصوص هر یک از موضوعات هموارسازی سود و ورشکستگی شرکتها (به طور جداگانه) در سطح جهان به انجام رسیده است، تحقیقات بسیار اندکی در خصوص ارتباط بین این دو مقوله انجام شده که در زیر به برخی از این تحقیقات اشاره می گردد:

هزینه های اجتماعی و اقتصادی ورشکستگی بسیار با اهمیت و اساسی است. بستانکاران، اعتباردهندگان، مدیران و کارمندان مهمترین گروه هایی هستند که بطور چشمگیری از ورشکستگی شرکتها تأثیر می پذیرند. مطالعات قبلی بیان می کنند که مدیران شرکتهای ورشکسته ممکن است اطلاعات مالی خود را برای

پدیده هموار سازی سود مقوله ای مشترک در مرز دانش حسابداری و امور مالی است. برخورداری این پدیده از یک سابقه مطالعاتی نسبتاً طولانی را می توان نشانگر جایگاه ویژه و نسبتاً منحصر به فرد مقوله سود در مباحث حسابداری و مدیریت مالی دانست. مروری بر تاریخچه و ادبیات حسابداری نشان می دهد که کمتر مفهومی همانند سود مورد بحث و منازعه فراگیر بین نظریه پردازان، تحلیلگران و حسابداران حرفه ای بوده است (بدری، ۱۳۷۸).

امروزه با توجه به رشد روزافزون جوامع بشری و به تبع آن گسترش کمی و کیفی فعالیتهای اقتصادی و تبدیل واحد های تجاری کوچک و انفرادی به شرکتهای سهامی و چند ملیتی که سرمایه گذاران بیشماری را جذب خود نموده اند افزایش چشمگیر بازارهای رقابتی در عرصه های تجاری و کاهش قدرتهای تجاری تک قطبی و رقابت تنگاتنگ بنگاههای اقتصادی برای رسیدن به سوددهی مطلوب از یک سو، و ورشکستگی اخیر شرکتهای بزرگ بین المللی از سوی دیگر، موجب گردیده که فرآیند تصمیم گیری مالی بعنوان یکی از مهمترین موضوعات و کارکردهای مدیریت مالی مطرح گردد. لذا از آنجایی که پدیده ورشکستگی شرکتها را نیز می توان نتیجه تصمیم گیری غیر منطقی مدیران ارشد و مدیران مالی شرکت دانست، بنابراین تمامی عوامل فوق موجب شده که موضوع ورشکستگی بعنوان مقوله ای بسیار با اهمیت در مدیریت مالی تلقی گردد. بنابراین بررسی عوامل پدید آورنده ورشکستگی از منظر مالی و مهمتر از همه پیش بینی ورشکستگی به کمک مدل های رایج می تواند کمک قابل توجهی به مدیران مالی در جهت شناسایی به موقع علائم بحرانیهای مالی در شرکت، قبل از سقوط جهت ارائه راهکارهای پیشگیرانه برای جلوگیری از سقوط شرکت، نماید.

گزارشگری مالی و دستکاری ارقام تعهدی، سودهای تقسیمی خود را متوقف نمایند. همچنین سوئی^۸ در سال ۱۹۹۴، دریافت که شرکتهای ورشکسته، قبل از ورشکستگی دست به گزینش های حسابداری بیشتری بر روی درآمدهای افزایشی می زنند. سایر مطالعات^۹ شرکتهایی را که دارای مشکلات مربوط به قراردادهای بدهی بودند را مورد بررسی قرار داده و مدارکی دال بر دستکاری درآمدهای رو به بالا (افزایشی) توسط مدیریت برای اجتناب از تخلفات قراردادهای بدهی را بدست آورده اند (چارتون و همکاران، ۲۰۰۷).

بسیاری از مطالعات قبلی نیز، رفتار مدیریت سود شرکتهای ورشکسته را مورد بررسی قرار نداده و به جای آن توجه خود را بر روی درآمدهای شرکتهایی که مشکلات مالی، همچون مسائل مرتبط با قراردادهای بدهی، زیانهای پایدار و سودهای رو به کاهش را تجربه کرده بودند، متمرکز نموده اند. برای مثال، روسنر^{۱۰} در سال ۲۰۰۳، بررسی کرده که آیا صورتهای مالی شرکتهای ورشکسته در سالهای قبل از ورشکستگی نسبت به صورتهای مالی شرکتهای غیر ورشکسته به احتمال زیاد افزایش عمده ای را در مدیریت سود نشان خواهد داد و اینکه آیا حسابرسان این موارد را کشف خواهند کرد. همچنین او بررسی نموده که آیا صورتهای مالی شرکتهای ورشکست شده به احتمال زیاد در دوره های دارای تداوم فعالیت نسبت به دوره های عدم تداوم فعالیت، افزایش در مدیریت سود را بصورت وارونه نشان خواهد داد. وی در این پژوهش ها در یافت که رفتار شرکتهای ورشکسته که بحرانهای مالی را بر مبنای اطلاعات واقعی نشان نداده و کاهش با اهمیتی را در جریان وجه نقد نشان می دهند، با آن شرکتهایی که در زمان ورشکستگی و همچنین قبل از ورشکستگی درآمدهایشان را بصورت بیش از واقع نشان می دهند، یکسان است (چارتون و همکاران، ۲۰۰۷).

مخفی نمودن و یا به تعویق انداختن وضعیت ورشکستگی^۱، دستکاری نمایند (روزنر، ۲۰۰۳). چندین مطالعه نشان داده که مدیران شرکتهای ورشکست شده، انگیزه های بیشتری برای مدیریت سود دارند. بطور مثال، جهت اجتناب از نقض قراردادهای بدهی و پنهان کردن شرایط نامطلوب خود اقدام به مدیریت سود می کنند در مقابل، برخی از پژوهشگران نشان داده اند که، مدیریت شرکتهای ورشکسته زمانی که ارگانهای نظارتی برون سازمانی بیشتر بوده و یا زمانی که حسابرسان در گزارش های خود صلاحیت تداوم فعالیت شرکت را منتشر می کنند، انگیزه ی بیشتری برای کاهش سود و اعمال محافظه کاری بیشتر، پیدا می کنند^۲. از طرفی دیگر، بجز مواردی که ناشی از تعارض منافع بین مدیران و سهامداران است، ممکن است در سایر موارد انگیزه ای برای بد جلوه دادن عملکرد شرکت بوسیله مدیریت سود وجود داشته باشد^۳ (چارتون، لنوز، ۲۰۰۷).

بر طبق پژوهش های برخی از پژوهشگران^۴ مطالعات متعددی، گزینش های حسابداری در گزارشگری مالی شرکتهای ورشکسته را مورد بررسی قرار داده اند. برخی دیگر از پژوهشگران^۵ نیز نشان داده اند که گزینش های حسابداری در گزارشگری مالی شرکتهای ورشکسته به انگیزه مدیران بستگی دارد. د آنجلو و دیگران^۶ در سال ۱۹۹۴، پی بردند که مدیران شرکتهای MYSE با وجود کاهش شدید سودها و زیانهای مداوم حتی با وجود اینکه سودها، به علت وجود قراردادهای بدهی تحت محدودیت شدید قرار داشتند، دست به گزینش های حسابداری بر روی درآمدهای نزولی (رو به کاهش) زده اند. در مقابل، هلی و پالپو^۷ در سال ۱۹۹۰، دریافتند که شرکتهایی که محدودیت های شدید بر روی سودهای تقسیمی خود دارند، برای خارج شدن از محدودیت های ایجاد شده بر روی سودها، تمایل دارند که بجای ایجاد تغییر در

ورشکستگی می‌گردد. و دوم اینکه، اظهار نظر حسابرسان واجد شرایط اعمال فشاری است بر روی مدیران جهت پیروی از رفتارهای درآمدی محافظه کارانه در طول دوران ورشکستگی. در این تحقیق همچنین مدارکی به دست آمد که نشان دهنده این مطلب بود که مدیران شرکتهای ورشکسته با مالکیت نهادی پایین، دارای گرایشات بیشتر و بالعکس، مدیران شرکتهای ورشکسته با مالکیت نهادی بالا، دارای گرایشات کمتری برای مدیریت سودهای رو به پایین هستند. در نهایت می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که نتایج تحقیق فوق نشان داد، چرخش مدیریت، اظهار نظر حسابرسان واجد شرایط و مکانیزم نظارتی شرکت بر روی کیفیت درآمدها و سطوح بازدهی غیر عادی تأثیر معناداری دارد (چارتون و همکاران، ۲۰۰۷).

اندرسون و همکارانش در تحقیق دیگری در سال ۲۰۰۷، به آزمون رفتار مدیریت سود ۴۵۵ شرکت ورشکسته آمریکایی در طی سالهای ۲۰۰۱-۱۹۸۶، پرداختند. آنها در تحقیق خود در پی یافتن پاسخی برای سئوالات زیر بودند: اول اینکه، امکان مدیریت سود در طی سالهای قبل از ورشکستگی آزمون نمودند. دوم اینکه، آیا اظهار نظر حسابرسان واجد شرایط موجب رفتار مدیریت سود محافظه کارانه می‌گردد. سوم اینکه، آیا مدیریت سود در بین شرکتهای متوقف شده و فعال یکسان است. و چهارم اینکه، تأثیر مدیریت سود بر روی بازدهی سهام آتی چگونه است. نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه‌های تحقیق فوق نشان دهنده رفتار مدیریت سود شرکتهای ورشکسته در یک سال قبل از ورشکستگی بود. همچنین نتایج تحقیق نشان داد که مدیریت سودهای محافظه کارانه با اظهار نظر حسابرسان واجد شرایط در سالهای قبل از ورشکستگی مطابقت دارد. و نهایتاً اینکه نتایج تحقیق فوق نشان دهنده این بود که مدیریت سودهای منفی با بازدهی منفی آتی مرتبط می‌باشد (چارتون و همکاران، ۲۰۰۷).

ادبیات پیشین و شواهد مسموع در خصوص اتهامات وارده بر شرکتهای انرون و ورلدکام، نشانگر این مطلب می‌باشد که شرکتهای ورشکسته ممکن است انگیزه‌هایی برای گزارشگری متقلبانه برای پنهان ساختن ورشکستگی شان داشته باشند. ر ب کا در تحقیقی در سال ۲۰۰۳، دو سؤال اصلی زیر را مورد آزمون قرار داد: اول اینکه، آیا صورتهای مالی شرکتهای ورشکسته نسبت به شرکتهای غیر ورشکسته اثری از دستکاری در سود را نشان می‌دهند؟ و دوم اینکه، آیا حسابرسان موفق به کشف این دستکاری‌ها می‌شوند؟ وی در این تحقیق پی‌برد که صورتهای مالی شرکتهای ورشکسته، بصورت معناداری سودهای افزایشی با اهمیتی را در سالهای عدم تداوم فعالیت نشان می‌دهند. رفتار تعهدی این شرکتها مانند آن شرکتهای ورشکسته پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار بود که به علت تقلب مورد مجازات قرار گرفته بودند. از طرفی دیگر، شرکتهای غیر ورشکسته نیز بصورت با اهمیتی افزایش در حسابهای دریافتی، موجودی‌ها، اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات، فروش، خالص سرمایه در گردش و ارقام تعهدی اختیاری را در صورتهای مالیشان نشان می‌دهند (ر ب کا^۱، ۲۰۰۳).

اندرسون و همکارانش در سال ۲۰۰۷، در تحقیقی با استفاده از نمونه‌ای ۸۵۹ عضوی از بین شرکتهای ورشکسته آمریکایی، رفتارهای درآمدی مدیران را در طول دوران ورشکستگی بوسیله ارقام تعهدی غیر عادی در سنوات قبل از ورشکستگی مورد آزمون قرار دادند. نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که مدیران شرکتهای با احتمال ورشکستگی بالا در دوران ورشکستگی درآمدهای رو به پایین خود را جابجا می‌کنند. همچنین آنها در تحقیق خود مدارکی در پشتیبانی از دو عامل بالقوه زیر به دست آوردند: اول اینکه، سطح بالای حجم معاملات در میان شرکتهای ورشکسته منجر به انتخاب مدیریت جدید درآمدها در طول دوران

آیا برای بهتر نشان دادن عملکرد خود اقدام به هموارسازی سود و زیان می کنند یا خیر؟

۴. فرضیات پژوهش

بر اساس سوال اصلی تحقیق و ادبیات پیشین فرضیات اصلی و فرعی در این تحقیق به شرح زیر است:

فرضیه اصلی: ورشکستگی شرکتها بر روی دستکاری های حسابداری در سود تاثیر معناداری دارد. در این تحقیق طبق طبقه بندی ایکل، هموارسازی تعددی (آگাহانه سود) به دو بخش هموارسازی واقعی و هموارسازی ساختگی سود تقسیم بندی شده است. بنابراین، فرضیه اصلی فوق براساس دستکاری های واقعی و دستکاری های ساختگی سود و در سه سطح سود ناویژه، سود عملیاتی و سود ویژه به فرضیات فرعی زیر تقسیم می شود:

۱.۱. ورشکستگی شرکتها بر روی دستکاری های واقعی سود تاثیر معناداری دارد .

۱.۱.۱. ورشکستگی شرکتها بر روی دستکاری های واقعی سود در سطح سود ناویژه تاثیر معناداری دارد.

۱.۱.۲. ورشکستگی شرکتها بر روی دستکاری های واقعی سود در سطح سود عملیاتی تاثیر معناداری دارد.

۱.۱.۳. ورشکستگی شرکتها بر روی دستکاری های واقعی سود در سطح سود ویژه تاثیر معناداری دارد.

۱.۲. ورشکستگی شرکتها بر روی دستکاری های ساختگی سود تاثیر معناداری دارد.

۱.۲.۱. ورشکستگی شرکتها بر روی دستکاری های ساختگی سود در سطح سود ناویژه تاثیر معناداری دارد.

۱.۲.۲. ورشکستگی شرکتها بر روی دستکاری های ساختگی سود در سطح سود عملیاتی تاثیر معناداری دارد.

فاندنبرگ و تیروول معتقدند که هموارسازی سود موجب می شود سرمایه گذاران احتمال ورشکستگی شرکت را کمتر از واقع ارزیابی کنند (فاندنبرگ و تیروی، ۱۹۹۵).^{۱۲} با نگاهی گذرا به پژوهش های انجام شده در خصوص احتمال دستکاری سود در شرکتها ورشکسته، درمی یابیم که پژوهشگران در پژوهش های انجام گرفته در این زمینه به نتایج متناقضی دست یافته اند. بنابراین از آنجایی که هیچ پژوهش قابل توجهی در خصوص احتمال دستکاری سود توسط مدیران شرکتها ورشکسته در ایران به انجام نرسیده است، لذا به نظر رسید که بررسی ارتباط بین هموارسازی سود و ورشکستگی، گامی مفید در جهت تکمیل ادبیات مربوط به این دو موضوع در محیط اقتصادی مربوط به بازار سرمایه ایران خواهد بود.

۳. سوالات و اهداف پژوهش

طبق ماده ۱۴ آئین نامه انظباطی شرکتها پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران ، چنانچه شرکتها بر اثر زیانهای وارده مشمول ماده ۱۴۱ اصلاحی قانون تجارت شده باشند، باید بگونه ای عمل کنند که حداکثر ظرف مدت ۶ ماه از شمول ماده مذکور خارج شوند ، که در غیر اینصورت معاملات سهام شرکت مذکور در بورس متوقف می گردد .

بنابراین هدف اصلی این پژوهش از این پرسش نشأت می گیرد که چرا با وجود ماده ۱۴۱ اصلاحی قانون تجارت ، بسیاری از صنایع و شرکتها فعال در بورس اوراق بهادار ، همچون صنایع نساجی با وجود اینکه از سنوات بسیار دوری ، مشمول ماده ۱۴۱ قانون تجارت شده اند ، ولی همچنان به فعالیت خود در بورس اوراق بهادار ادامه می دهند.

بنابراین هدف اصلی این پژوهش پی بردن به این مطلب است که آیا مدیران چنین شرکتهایی که با وجود ورشکستگی همچنان به فعالیت در بورس می پردازند ،

۱،۲،۳. ورشکستگی شرکتها بر روی دستکاری های ساختگی سود در سطح سود ویژه تاثیر معناداری دارد.

۵. روش شناسی پژوهش

۵-۱- جامعه مورد مطالعه

جامعه مورد مطالعه در این تحقیق شامل شرکت های تولیدی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد، که به دو گروه شرکت های ورشکسته و غیر ورشکسته تفکیک شده اند. شرکت های ورشکسته شامل ۹۶ شرکت تابلوی غیر رسمی بورس اوراق بهادار تهران می باشد که در جلسه مورخه ۱۳۸۷/۳/۲۱ هیئت پذیرش بورس اوراق بهادار تهران طبق آئین نامه انضباطی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، بدلیل عدم احراز شرایط تابلوها و بازارها از فهرست شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران حذف شده و یا فرصت قانونی ۶ ماهه جهت رساندن خود به شرایط بازار و خارج شدن از مشمولیت ماده ۱۴۱ اصلاحی قانون تجارت به شرکتها داده شد.

به منظور آزمون فرضیه دوم، نیاز به گروه دیگری از شرکتها که شرکت های غیر ورشکسته می باشند، وجود دارد، که از بین شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادا تهران، بغیر از ۹۶ شرکت ورشکسته فوق الذکر، انتخاب شده اند. البته به دلیل قابلیت مقایسه بیشتر صورتهای مالی شرکت های نمونه و همچنین بمنظور رسیدن به یک نتیجه مطلوب و قابل قبول، برخی شرایط ویژه ای برای انتخاب شرکت های مورد آزمون، هم برای گروه شرکت های ورشکسته و هم برای گروه شرکت های غیر ورشکسته در نظر گرفته شده است.

۵-۲- روش نمونه گیری

بدلیل عدم دسترسی کامل اطلاعات مالی شرکتها و بعث گستردگی حجم جامعه آماری شرکت های غیر

ورشکسته و وجود برخی ناهماهنگی های میان اعضای جامعه، برخی شرایط و محدودیتهای ویژه برای انتخاب شرکت های مورد آزمون در نظر گرفته شده است که به شرح زیر می باشد:

(۱) در گروه شرکت های ورشکسته، شرکت های انتخابی

می بایستی حتماً جزء ۹۶ شرکت تابلوی غیر رسمی بورس اوراق بهادار تهران باشند.

(۲) اطلاعات مالی مورد نیاز و بویژه یادداشتهای همراه صورتهای مالی برای محاسبات مربوط به هموارسازی و ورشکستگی در طول دوره زمانی مورد آزمون در دسترس باشد.

(۳) شرکت های نمونه می بایستی جزو شرکت های تولیدی بوده و از شرکت های سرمایه گذاری و واسطه گری مالی نباشد. زیرا به علت ویژگی های خاص شرکت های سرمایه گذاری و واسطه گری مالی، این گروه از شرکتها از نمونه آماری کنار گذاشته شده اند.

با در نظر گرفتن شرایط فوق، تعداد شرکت های ورشکسته به ۸۱ شرکت از ۹۶ شرکت کل جامعه شرکت های ورشکسته رسید. لذا با توجه به اینکه تعداد شرکت های ورشکسته محدود می باشد، کل جامعه شرکت های ورشکسته به عنوان نمونه، مورد آزمون قرار گرفت.

در خصوص نمونه گیری شرکت های غیر ورشکسته از روش نمونه گیری طبقه ای استفاده شد، به این ترتیب که، به منظور قابل مقایسه بودن صورتهای مالی شرکت های ورشکسته و غیر ورشکسته و همچنین قابلیت اتکای بیشتر نتایج بدست آمده، ابتدا جامعه شرکت های ورشکسته به صنایع مختلف و همچنین زیر گروههای مختلف تقسیم بندی شدند. سپس با در نظر گرفتن شرایط و محدودیتهای فوق، به ازای هر شرکت ورشکسته از یک زیر گروه از صنعت خاص سعی گردید که یک شرکت غیر ورشکسته از همان صنعت و

استفاده از فن های گزینه ای حسابداری در چارچوب اصول پذیرفته شده عمومی حسابداری تعریف شده است.

• هموارسازی واقعی سود (Real smoothing)

(: به تلاشهایی که توسط مدیریت جهت پاسخ به شرایط اقتصادی انجام می پذیرد. هموارسازی واقعی می تواند روی جریان نقدی تاثیر گذارد.

• هموارسازی ساختگی سود (Artificial smoothing)

(: هموارسازی ساختگی بیانگر کوشش و تلاش عمدی و آگاهانه است که نوسانات جریان سود را بطور ساختگی کاهش می دهد، که توسط دستکاری حسابداری صورت می گیرد و روی جریان نقدی نیز تاثیری ندارد .

• شرکتهای هموارساز سود (Income smoother firms)

(: به شرکتهایی اطلاق می گردد که بصورت واقعی یا ساختگی نوسانات سود را طی چند دوره متوالی در حول سطح سودی که سطح نرمال سود نامیده می شود ، کاهش می دهند .

• شرکتهای غیر هموارساز سود (Unsmoother firms)

(: به شرکتهایی اطلاق می گردد که نوسانات قابل توجهی در سود گزارش شده آنها طی دوره های متوالی ملاحظه می گردد .

• ورشکستگی (Bankruptcy) : واحد های

تجاری که عملیات خود را بعلت واگذاری یا ورشکستگی یا توقف انجام عملیات تجاری یا زیان توسط بستانکاران ، متوقف نمایند. در این تحقیق ملاک شناسایی شرکت های ورشکسته ماده ۱۴۱ قانون تجارت می باشد که بیان می دارد: اگر بر اثر زیانهای وارده حداقل نصف سرمایه شرکت از میان برود ، هیأت مدیره مکلف است بلافاصله مجمع عمومی فوق العاده صاحبان سهام را دعوت نماید تا موضوع انحلال یا بقاع شرکت مورد شور و رأی واقع شود ، هرگاه

همان زیر گروه انتخاب گردد. چنانچه در آن زیر گروه از صنعت خاص، شرکتهای مشابه بیش از یک شرکت بودند، در آن صورت از طریق نمونه گیری تصادفی ، شرکت غیر ورشکسته انتخاب گردید. در شرایطی که شرکت غیر ورشکسته مشابه در زیر گروه مربوطه وجود نداشت، از سایر زیر گروههای همان صنعت، به طریق فوق الذکر نمونه گیری بعمل آید.

بنابراین با توجه به مطالب فوق ، تعداد ۸۱ شرکت غیر ورشکسته هم صنعت و هم گروه شرکتهای ورشکسته، بعنوان نمونه شرکتهای غیر ورشکسته انتخاب گردید.

۳-۵- روشهای جمع آوری اطلاعات

بدلیل قابل اتکاء بودن گزارش های مالی شرکتهای عضو بورس اوراق بهادار تهران ، از این گزارش ها بعنوان اصلی ترین منبع اطلاعاتی جهت انجام تحقیق استفاده شده است که از طریق سایت سازمان بورس یا کتابخانه سازمان بورس اوراق بهادار و نرم افزار تدبیرپرداز، برای سالهای ۱۳۷۷ لغایت ۱۳۸۶ دریافت و مورد استفاده قرار گرفت.

۴-۵- تعریف عملیاتی متغیر های تحقیق (حائری، ۱۳۷۹)

• مدیریت سود (Earning management) : مدیریت سود بعنوان فرآیند برداشتن گامهای آگاهانه در محدوده اصول پذیرفته شده حسابداری برای آوردن سود گزارش شده به سطح مورد نظر تعریف شده است .

• هموارسازی سود (Income smoothing) :

هموارسازی سود را می توان بخشی از مدیریت سود دانست. هموارسازی سود بعنوان اقدامی آگاهانه وعامدانه برای کاهش تغییرات و نوسانات دوره ای سود گزارش شده یا سود مورد پیش بینی از طریق

مجمع مذکور رأی به انحلال شرکت ندهد باید در همان جلسه وبا رعایت مقررات ماده ۶ این قانون ، سرمایه شرکت را به مبلغ سرمایه موجود کاهش دهند شرح زیر می باشد :

$$y_{it} = \alpha + \beta'X_{it} + \varepsilon_{it} + u_i \quad \text{۶- تجزیه تحلیل اطلاعات}$$

فرضیات تحقیق از طریق مدل آماری پنل دیتا^{۱۳} موجود در نرم افزار آماری **Eviews 6** مورد آزمون و تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. در این زمینه، ورشکستگی شرکتها به عنوان متغیر مستقل **X** و دستکاری های واقعی و ساختگی سود در هر سه سطح سود به عنوان متغیر وابسته **Y** مد نظر قرار گرفته است. محاسبات مربوط به هموارسازی ساختگی سود در سطوح مختلف سود برای هر دو گروه شرکت ها بر اساس مدل ایکل به شرح زیر انجام گردید:

$$CV = \frac{\sqrt{VAR(\Delta I)}}{\Delta I} \quad \Delta I = \sum \frac{\Delta I}{N-1}$$

$$CV\Delta S = \frac{\Delta S}{\Delta I} = \frac{\sum \frac{\Delta S}{N-1}}{\Delta I}$$

$$CV\Delta I \quad \frac{\Delta S}{\Delta I} = \frac{\sqrt{VAR(\Delta S)}}{\Delta S}$$

نتایج اجرای آزمون آماری پنل دیتا در خصوص فرضیه اصلی و به تفکیک فرضیه های فرعی به شرح نگاره های زیر می باشد.

۱. آزمون فرضیه اول از طریق دستکاری واقعی سود در معادلات بالا **I** سود ، **S** فروش و **N** سالهای مورد بررسی است. اگر نسبت آخر کمتر از یک باشد

نگاره ۱ : محاسبات آماری مربوط به فرضیه ۱،۱،۱

فرضیه : ورشکستگی شرکتها بر روی دستکاری های واقعی سود در سطح سود ناویژه تاثیر معناداری دارد .				
متغیر مستقل X : ورشکستگی شرکتها		متغیر وابسته Y : دستکاری های واقعی سود در سطح سود ناویژه		
روش آماری: Panel Least Squares		تعداد نمونه آماری : ۸۱ شرکت ورشکسته و ۸۱ شرکت غیر ورشکسته		
		دوره زمانی تحقیق : ۱۳۷۷ الی ۱۳۸۶		ارزش احتمال : ۹۵٪
		ضریب اهمیت : ۵٪		
Variable (متغیرها)	Coefficient (ضرایب میزان تأثیر)	Std. Error (خطای استاندارد)	t-Statistic (آماره t)	P-value
Constant	۲,۲۰۶۷۲۹	۰,۱۹۶۶۱۲	-۱۱,۲۲۳۷۵	۰,۰۰۰۰۱
Independent Variable	۰,۷۲۱۵۱۱	۰,۰۲۳۳۷۳	-۳۰,۸۶۹۱۵	۰,۰۰۰۰۱

همان طوری که در نگاره یک مشاهده می شود، در فرضیه فوق تأثیر ورشکستگی شرکتها بر روی دستکاری های واقعی سود در سطح سود ناویژه مورد آزمون و تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. جهت آزمون تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته ابتدا طبق جدول فوق رابطه همبستگی بین متغیرها مورد آزمون قرار گرفت، سپس از طریق محاسبه R Square، R و R Square تعدیل شده، میزان تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته مورد بررسی قرار گرفت. همچنان که در ستون P -value نگاره بالا مشاهده می شود، مقدار P -value بدست آمده کوچکتر از 0.05 (ضریب اهمیت) و نزدیک به صفر می باشد. در نتیجه فرضیه H_0 با احتمال 0.95 رد شده و فرضیه H_1 مبنی بر وجود رابطه معنادار بین ورشکستگی شرکتها و دستکاری سود در سطح سود عملیاتی مورد تأیید قرار گرفت. در ضمن در ستون مربوط به ضرایب میزان تأثیر (Coefficient) علامت مثبت ضریب نشان دهنده جهت همبستگی بین متغیرها می باشد. بعبارتی دیگر می توان گفت که یک همبستگی مثبت و هم جهت بین متغیرهای تحقیق وجود دارد، بدین معنی که افزایش ورشکستگی شرکتها منجر به افزایش دستکاری های حسابداری واقعی در سود ناویژه می گردد. همچنین در فرضیه فوق R Squar و R Squar تعدیل شده که نشان دهنده میزان تأثیر ورشکستگی بر دستکاری های سود است به ترتیب 0.60 ، 0.36 و 0.29 می باشد. بدین معنی که دستکاری های حسابداری سود به میزان ضرایب فوق و بصورت مثبت و هم جهت (با توجه به علامت ضریب) به ورشکستگی شرکتها وابسته است.

نگاره ۲: محاسبات آماری مربوط به فرضیه ۱،۱،۲

فرضیه: ورشکستگی شرکتها بر روی دستکاری های واقعی سود در سطح سود عملیاتی تأثیر معناداری دارد.				
متغیر مستقل X: ورشکستگی شرکتها		متغیر وابسته Y: دستکاری های واقعی سود در سطح سود عملیاتی		
روش آماری: Panel Least Squares		تعداد نمونه آماری: ۸۱ شرکت ورشکسته و ۸۱ شرکت غیر ورشکسته		
دوره زمانی تحقیق: ۱۳۷۷ الی ۱۳۸۶		ارزش احتمال: ۰.۹۵		
ضریب اهمیت: ۰.۰۵				
Variable (متغیرها)	Coefficient (ضرایب میزان تأثیر)	Std. Error (خطای استاندارد)	t-Statistic (آماره t)	P-value
Constant	۱,۱۷۲۸۵۸	۰,۱۷۲۹۳۱	-۱۰,۸۳۰۰۷	۰,۰۰۰۰۱
Independent Variable	۰,۳۸۳۵۳۷	۰,۰۳۳۴۶۷	-۱۱,۴۶۰۰۹	۰,۰۰۰۰۱

نگاره ۳: محاسبات آماری مربوط به فرضیه ۱،۱،۳

فرضیه: ورشکستگی شرکتها بر روی دستکاری های واقعی سود در سطح سود ویژه تاثیر معناداری دارد.				
متغیر مستقل X: ورشکستگی شرکتها روش آماری: Panel Least Squares تعداد نمونه آماری: ۸۱ شرکت ورشکسته و ۸۱ شرکت غیر ورشکسته دوره زمانی تحقیق: ۱۳۷۷ الی ۱۳۸۶ ارزش احتمال: ۹۵٪ ضریب اهمیت: ۵٪				
Variable (متغیرها)	Coefficient (ضرایب میزان تأثیر)	Std. Error (خطای استاندارد)	t-Statistic (آماره t)	P-value
Constant	۱,۹۲۹۴۴۰	۰,۱۶۷۰۹۷	-۱۱,۵۴۶۸۱	۰,۰۰۰۰۱
Independent Variable	۰,۴۴۸۵۹۷	۰,۰۳۰۷۶۰	-۱۴,۵۸۳۶۷	۰,۰۰۰۰۱

همچنان که در ستون P-value نگاره سه مشاهده می شود، مقدار P-value بدست آمده کوچکتر از ۵٪ (ضریب اهمیت) و نزدیک به صفر می باشد. در نتیجه فرضیه H_0 با احتمال ۹۵٪ رد شده و فرضیه H_1 مبنی بر وجود رابطه معنادار بین ورشکستگی شرکتها و دستکاری سود در سطح سود ویژه مورد تأیید قرار گرفت. در ضمن در ستون مربوط به ضرایب میزان تأثیر (Coefficient) علامت مثبت ضریب نشان دهنده جهت همبستگی بین متغیرها می باشد. عبارتی دیگر می توان گفت که یک همبستگی مثبت و هم جهت بین متغیرهای تحقیق وجود دارد، بدین معنی که افزایش ورشکستگی شرکتها منجر به افزایش دستکاری

های حسابداری واقعی در سود ناویژه می گردد. همچنین در فرضیه فوق R Squar و R Squar تعدیل شده که نشان دهنده میزان تأثیر ورشکستگی بر دستکاری های سود است به ترتیب ۸۲٪، ۶۷٪ و ۵۲٪ می باشد. بدین معنی که دستکاری های حسابداری سود به میزان ضرایب فوق و بصورت مثبت و هم جهت (با توجه به علامت ضریب) به ورشکستگی شرکتها وابسته است.

۲. آزمون فرضیه اول از طریق دستکاری ساختگی سود در سطوح مختلف سود

نگاره ۴: محاسبات آماری مربوط به فرضیه ۱،۲،۱

فرضیه: ورشکستگی شرکتها بر روی دستکاری های ساختگی سود در سطح سود ناویژه تاثیر معناداری دارد.				
متغیر مستقل X: ورشکستگی شرکتها روش آماری: Panel Least Squares تعداد نمونه آماری: ۸۱ شرکت ورشکسته و ۸۱ شرکت غیر ورشکسته دوره زمانی تحقیق: ۱۳۷۷ الی ۱۳۸۶ ارزش احتمال: ۹۵٪ ضریب اهمیت: ۵٪				
Variable (متغیرها)	Coefficient (ضرایب میزان تأثیر)	Std. Error (خطای استاندارد)	t-Statistic (آماره t)	P-value
Constant	۱,۶۶۳۹۴۷	۰,۱۶۵۹۷۴	-۱۰,۰۲۵۳۵	۰,۰۰۰۰۱
Independent Variable	۰,۳۵۹۷۴	۰,۰۳۲۴۱۹	-۱۱,۰۹۸۱۹	۰,۰۰۰۰۱

همچنان که در ستون P-value نگراره چهار مشاهده می شود، مقدار P-value بدست آمده کوچکتر از ۰/۵ (ضریب اهمیت) و نزدیک به صفر می باشد. در نتیجه فرضیه H_0 با احتمال ۰/۹۵ رد شده و فرضیه H_1 مبنی بر وجود رابطه معنادار بین ورشکستگی شرکتها و دستکاری سود در سطح سود مورد تأیید قرار گرفت. در ضمن در ستون مربوط به ضرایب میزان تأثیر (Coefficient) علامت مثبت ضریب نشان دهنده جهت همبستگی بین متغیرها می باشد. عبارتی دیگر می توان گفت که یک همبستگی مثبت و هم جهت بین متغیرهای تحقیق وجود دارد، بدین معنی که افزایش ورشکستگی شرکتها منجر به افزایش دستکاری های حسابداری واقعی در سود ناویژه می گردد. همچنین در فرضیه فوق R ، R Squar و R Squar تعدیل شده که نشان دهنده میزان تأثیر ورشکستگی بر دستکاری های سود است به ترتیب ۰/۷۴، ۰/۵۵ و ۰/۴۷ می باشد. بدین معنی که دستکاری های حسابداری سود به میزان ضرایب فوق و بصورت مثبت و هم جهت (با توجه به علامت ضریب) به ورشکستگی شرکتها وابسته است.

همچنان که در ستون P-value نگراره پنج مشاهده می شود، مقدار P-value بدست آمده کوچکتر از ۰/۵ (ضریب اهمیت) و نزدیک به صفر می باشد. در نتیجه فرضیه H_0 با احتمال ۰/۹۵ رد شده و فرضیه H_1 مبنی بر وجود رابطه معنادار بین ورشکستگی شرکتها و دستکاری سود در سطح سود مورد تأیید قرار گرفت. در ضمن در ستون مربوط به ضرایب میزان تأثیر (Coefficient) علامت مثبت ضریب نشان دهنده جهت همبستگی بین متغیرها می باشد. عبارتی دیگر می توان گفت که یک همبستگی مثبت و هم جهت بین متغیرهای تحقیق وجود دارد، بدین معنی که افزایش ورشکستگی شرکتها منجر به افزایش دستکاری های حسابداری واقعی در سود ناویژه می گردد. همچنین در فرضیه فوق R ، R Squar و R Squar تعدیل شده که نشان دهنده میزان تأثیر ورشکستگی بر دستکاری های سود است به ترتیب ۰/۷۴، ۰/۵۵ و ۰/۴۷ می باشد. بدین معنی که دستکاری های حسابداری سود به میزان ضرایب فوق و بصورت مثبت و هم جهت (با توجه به علامت ضریب) به ورشکستگی شرکتها وابسته است.

نگاره ۵: محاسبات آماری مربوط به فرضیه ۱،۲،۲

فرضیه: ورشکستگی شرکتها بر روی دستکاری های ساختگی سود در سطح سود عملیاتی تأثیر معناداری دارد.				
متغیر مستقل X: ورشکستگی شرکتها متغیر وابسته Y: دستکاری های ساختگی سود در سطح سود عملیاتی				
روش آماری: Panel Least Squares				
تعداد نمونه آماری: ۸۱ شرکت ورشکسته و ۸۱ شرکت غیر ورشکسته				
دوره زمانی تحقیق: ۱۳۷۷ الی ۱۳۸۶				
ارزش احتمال: ۰/۹۵				
ضریب اهمیت: ۰/۵				
Variable (متغیرها)	Coefficient (ضرایب میزان تأثیر)	Std. Error (خطای استاندارد)	t-Statistic (آماره t)	P-value
Constant	۱,۶۶۳۹۴۷	۰,۳۲۸۹۱۸	-۵,۰۵۸۸۵۴	۰,۰۰۰۰۱
Independent Variable	۰,۳۵۹۷۹۴	۰,۰۳۷۳۴۹	-۹,۶۳۳۴۱۰	۰,۰۰۰۰۱

نگاره ۶: محاسبات آماری مربوط به فرضیه ۱،۲،۳

فرضیه: ورشکستگی شرکتها بر روی دستکاری های ساختگی سود در سطح سود ویژه تاثیر معناداری دارد.				
متغیر مستقل X : ورشکستگی شرکتها		متغیر وابسته Y : دستکاری های ساختگی سود در سطح سود ویژه		
روش آماری: Panel Least Squares تعداد نمونه آماری: ۸۱ شرکت ورشکسته و ۸۱ شرکت غیر ورشکسته				
دوره زمانی تحقیق: ۱۳۷۷ الی ۱۳۸۶		ارزش احتمال: ۹۵٪		
ضریب اهمیت: ۵٪				
Variable (متغیرها)	Coefficient (ضرایب میزان تأثیر)	Std. Error (خطای استاندارد)	t-Statistic (آماره t)	P-value
Constant	۱,۹۲۹۴۴۰	۰,۱۶۷۰۹۷	-۱۱,۵۴۶۸۱	۰,۰۰۰۰۱
Independent Variable	۰,۴۴۸۵۹۷	۰,۰۳۰۷۶۰	-۱۴,۵۸۳۶۷	۰,۰۰۰۰۱

در پژوهش حاضر هموارسازی سود به دو بخش هموارسازی واقعی و هموارسازی ساختگی سود تقسیم بندی شد و هر یک بر مبنای مدل‌های مختلفی در سه سطح سود مورد آزمون قرار گرفت. نهایتاً بعد از شناسایی شرکت‌های هموارساز ساختگی و واقعی سود در سه سطح مختلف سود، هر یک از آنها را به صورت جداگانه با ورشکستگی شرکتها مورد آزمون آماری قرار دادیم.

نتایج بدست آمده از آزمون فرضیه اصلی با فرضیه های فرعی مربوط به آن، نشان داد که ورشکستگی شرکتها بر روی دستکاری های واقعی و ساختگی سود در هر یک از سه سطح سود تأثیر معناداری دارد. تأیید فرضیه ها با اعداد و ارقامی بسیار مشابه و نزدیک به هم بیانگر این موضوع می باشد که از آنجایی که ورشکستگی شرکتها در ایران به مفهوم واقعی ورشکستگی که می بایستی منجر به توقف عملیات و خروج شرکتها از بازار سرمایه گردد نبوده و شرکت‌های مشمول ماده ۱۴۱ اصلاحی قانون تجارت که به عنوان شرکت‌های ورشکسته تلقی می گردند، علاوه بر اینکه به حیات خود ادامه می دهند، در بورس اوراق بهادار تهران نیز به عنوان شرکت‌های عضو بورس اوراق بهادار تهران مشغول به فعالیت می باشند و همین دلیل یکی از عمده ترین محرک‌های انگیزشی مدیران جهت تمایل به دستکاری های حسابداری بر روی سود می باشد، تا از

همچنان که در ستون P-value نگاره شش مشاهده می نمایم، مقدار P-value بدست آمده کوچکتر از ۵٪ (ضریب اهمیت) و نزدیک به صفر می باشد. در نتیجه فرضیه H_0 با احتمال ۹۵٪ رد شده و فرضیه H_1 مبنی بر وجود رابطه معنادار بین ورشکستگی شرکتها و دستکاری سود در سطح سود ویژه مورد تأیید قرار گرفت. در ضمن در ستون مربوط به ضرایب میزان تأثیر (Coefficient) علامت مثبت ضریب نشان دهنده جهت همبستگی بین متغیرها می باشد. عبارتی دیگر می توان گفت که یک همبستگی مثبت و هم جهت بین متغیرهای تحقیق وجود دارد، بدین معنی که افزایش ورشکستگی شرکتها منجر به افزایش دستکاری های حسابداری واقعی در سود ناویژه می گردد. همچنین در فرضیه فوق R ، R Squar و R Squar تعدیل شده که نشان دهنده میزان تأثیر ورشکستگی بر دستکاری های سود است به ترتیب ۸۱٪، ۶۶٪ و ۵۵٪ می باشد. بدین معنی که دستکاری های حسابداری سود به میزان ضرایب فوق و بصورت مثبت و هم جهت (با توجه به علامت ضریب) به ورشکستگی شرکتها وابسته است.

۷- نتیجه گیری و بحث پیرامون یافته های پژوهش

این طریق بتوانند با هموار نمودن زیان ها یا بعضاً سودهای با نوسان بسیار شدید خود که موجب از دست رفتن ارزش سهام این شرکتها در بازار سرمایه می گردد، وضعیت مالی و عملکرد شرکت تحت مدیریتشان را در نظر سهامداران، سرمایه گذاران و اعتبار دهندگان بالفعل و بالقوه مطلوب جلوه داده و خود را همچنان در بازار سرمایه حفظ نمایند. لذا مدیران چنین شرکتهایی جهت نیل به اهداف مد نظر خود دست به اقداماتی می زنند که منجر به هموارسازی سود و زیان این شرکتها می شود و این همان نتایجی بود که آزمون فرضیه های فوق منتج به آن گردید و با احتمال ۹۵٪ بیان کرد که مدیران شرکتهای ورشکسته برای حفظ خود در عرصه رقابت و برای بازگرداندن ثروت و سرمایه از دست رفته سهامدارانشان بطور خواسته یا ناخواسته دست به اقداماتی می زنند که همان هموارسازی سود و زیان است.

۴) از آنجایی که بخش عظیمی از اقتصاد کشور در بخش دولتی قرار گرفته است، بنابراین پیشنهاد می گردد در تحقیقات آتی تفاوت رفتاری مدیران بخش دولتی و خصوصی در خصوص ارتباط بین دو مقوله هموارسازی و ورشکستگی شرکتها مورد آزمون قرار گیرد.

۵) از آنجایی که روشهای آماری مورد استفاده در این تحقیق جزو سریهای زمانی به شمار می روند و در سریهای زمانی افزایش دوره زمانی مورد آزمون منجر به بهبود نتایج می گردد، بنابراین پیشنهاد می گردد که در تحقیقات آتی از دوره زمانی بیشتری استفاده گردد.

منابع و مأخذ (استفاده شده در متن و جهت مطالعه اضافی)

- ۱) آذر، عادل و منصور مومنی، (۱۳۸۳)، آمار و کاربرد آن در مدیریت، جلد دوم، تحلیل آماری، انتشارات سمت، تهران، ص ۱۰۵.
- ۲) بولو، قاسم، و سید علی، حسینی، (۱۳۸۶)، مدیریت سود و اندازه گیری آن، مجله حسابدار رسمی، شماره ۱۲، ص ۷۲-۸۸.
- ۳) ابراهیمی کردلر، علی، سید عزیز، سیدی، (۱۳۸۷)، نقش حسابرسان مستقل در کاهش اقلام تعهدی اختیاری، بررسیهای حسابداری و حسابرسی، شماره ۵۴، ص ۱۶-۳.
- ۴) احمدپور، احمد، محسن، کریمی، (۱۳۸۵)، مدیریت سود و نقش آن در بازار سرمایه، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مازندران، ص ۱.
- ۵) احمدپور، احمد، رضا، یاری فرد، (۱۳۸۲)، بررسی مدلهای پیش بینی ورشکستگی (مدلهای فولمر، اسپرینگیت و زمیجوسکی) در بورس اوراق بهادار تهران- صنعت نساجی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مازندران، ص ۱.

۸- پیشنهادات

- ۱) به سازمان بورس اوراق بهادار تهران پیشنهاد می گردد تا با اجرای مکانیزم های کنترلی و نظارتی کارآمد و موثر، عملکرد شرکتهای بحران زده مالی را تحت نظارت و کنترل درآورده و با اطلاع رسانی و انعکاس به موقع وضعیت مالی این شرکتها به سهامداران، سرمایه گذاران و فعالان بورس اوراق بهادار مانع از دست رفتن ثروت سهامداران و سرمایه گذاران این شرکتها گردد.
- ۲) پیشنهاد می گردد که در تحقیقات آتی تقلب ها در صورتهای مالی شرکتهای ورشکسته و غیر ورشکسته مورد بررسی قرار گیرد.
- ۳) پیشنهاد می گردد که در تحقیقات آتی به بررسی کیفیت گزارشگری مالی شرکتهای ورشکسته و غیر ورشکسته پرداخته شود.

- الزهره، ص ۱
- ۶) اسدی، غلامحسین، زارع، گاریزی، (۱۳۸۶)، تأثیر هموارسازی سود بر بازده غیرعادی شرکتها، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- ۷) امینی، عدرا، (۱۳۸۴)، ارزیابی ورشکستگی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی.
- ۸) ایران دوست، فاطمه، (۱۳۷۹) تاثیر پذیرش شرکتهای در بورس اوراق بهادار تهران بر هموارسازی سود، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه.
- ۹) بدری، احمد، (۱۳۷۸)، شناسایی عوامل موثر بر هموارسازی سود در جامعه شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، تهران، رساله دکتری، دانشگاه تهران.
- ۱۰) پور حیدری، امید، عباس، افلاطونی، (۱۳۸۵)، بررسی انگیزه های هموارسازی سود در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، بررسیهای حسابداری و حسابرسی، شماره ۴۴، ص ۵۵-۷۰.
- ۱۱) پور حیدری، امید، داود، همتی، (۱۳۸۳)، بررسی اثر قراردادهای بدهی، هزینه های سیاسی، طرح های پاداش و مالکیت بر مدیریت سود در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، بررسیهای حسابداری و حسابرسی، شماره ۳۴، ص ۴۷.
- ۱۲) حاجیها، زهره، (۱۳۸۴)، سقوط شرکت، علل ومراحل آن، مجله حسابرس، شماره ۲۹.
- ۱۳) حاجیها، زهره، رضوان، حجاری، (۱۳۸۲)، ارائه مدل پیش بینی قدرت پرداخت دیون در شرکتهای تولیدی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه
- ۱۴) حساس یگانه، یحیی، (۱۳۸۴)، انگیزه های مدیریت برای هموارسازی سود شرکتها، مشاور مدیریت، شماره ۸، ۲۹-۲۶.
- ۱۵) حقیقت، حمید، احسان، رایگان، (۱۳۸۷)، نقش هموارسازی سود بر محتوای اطلاعاتی سودها در خصوص پیش بینی سودهای آتی، بررسیهای حسابداری و حسابرسی، شماره ۵۴، ص ۴۶-۳۳.
- ۱۶) دستگیر، محسن، غلامرضا، سلیمانیان، (۱۳۸۶)، حسابداری ساختگی رویکردی مقایسه ای، فصلنامه خبری، اطلاع رسانی حسابدار رسمی، سال چهارم، شماره دوازدهم.
- ۱۷) راعی، رضا، عبدالرضا، شاکری، (۱۳۸۲)، بررسی کاربرد مدل اسپرینگیت برای پیش بینی ورشکستگی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه امام صادق، ص ۱.
- ۱۸) راعی، رضا، سعید، فلاح پور، (۱۳۸۷)، کاربرد ماشین بردار پشتیبان در پیش بینی در ماندگی مالی شرکتها با استفاده از نسبت های مالی، بررسیهای حسابداری و حسابرسی، شماره ۵۳، ص ۳۴-۱۷.
- ۱۹) راعی، رضا، سعید، فلاح پور، (۱۳۸۳)، پیش بینی در ماندگی مالی شرکتها با استفاده از شبکه های عصبی مصنوعی، دو فصلنامه تحقیقات مالی، شماره ۱۷، ص ۳۹.
- ۲۰) رهنمای رود پشته، فریدون، نیکومرام، هاشم، شادی، شاهوردیانی، (۱۳۸۵)، مدیریت مالی راهبردی (ارزش آفرینی)، چاپ اول.
- ۲۱) ظریف فرد، احمد، حسین، نورانی، (۱۳۸۱)، تأثیر هموارسازی سود بر بازده شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، دانشگاه شیراز، ص ۱.

- از مدل فولمر برای تخمین ورشکستگی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، ص ۱.
- ۳۰) کدخدایی، حسین، کاظم، هارونکلایی، بهار (۱۳۸۲)، مروری بر داده های مالی بازار سرمایه ایران: معمای تخمین ورشکستگی، فصلنامه بانک، ص ۲۹-۳۹.
- ۳۱) کمیته تدوین استانداردهای حسابرسی، (۱۳۸۵)، استانداردهای حسابرسی، چاپ ششم، تهران، سازمان حسابرسی.
- ۳۲) کمیجانی، اکبر، جوادی، سعادت فر، (۱۳۸۵)، کاربرد مدلهای شبکه های عصبی در پیش بینی ورشکستگی اقتصادی شرکتهای بازار بورس، دو فصلنامه بستارهای اقتصادی، شماره ۶، ص ۱۱.
- ۳۳) کوچکی، حسن، (۱۳۷۳)، هموارسازی سود از طریق زمانبندی فروش دارایی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، ص ۱.
- ۳۴) مدرس، احمد، جمال، محمدی، (۱۳۸۵)، بررسی تأثیر مدیریت سود در تصمیمات سرمایه گذاری شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد نیشابور، ص ۱.
- ۳۵) مرادی، مهدی، (۱۳۸۶)، بررسی رابطه بین اهرم مالی و هموارسازی سود در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، تحقیقات مالی، شماره ۲۴، ص ۹۹-۱۱۴.
- ۳۶) مشایخی، بیتا، مریم، صفری، (۱۳۸۵)، وجه نقد ناشی از عملیات و مدیریت سود در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، بررسیهای حسابداری و حسابرسی، شماره ۴۴، ص ۳۵-۵۴.
- ۲۲) عسگری، حسن، (۱۳۷۸)، بررسی کارایی مدلهای اسپرینگیت، زاوگین و فالمر در امکان پیش بینی ورشکستگی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، واحد تهران مرکز.
- ۲۳) عسلی، مهدی، ولد خانی، عباس، یدالله، ابراهیمی فر، (۱۳۷۷)، رشد اقتصادی، الزامات سیاستی و ثبات سیاستهای اقتصادی: مطالعه ای بر اساس شاخص های کلان اقتصادی گروه کشورهای منتخب، مجله برنامه و بودجه، شماره ۳۴ و ۳۵، ص ۴۹-۷۸.
- ۲۴) علی خانی، راضیه، بررسی کاربرد مدلهای مالی پیش بینی ورشکستگی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات تهران، سال ۸۴-۸۵.
- ۲۵) فخاری حسین، علیرضا، جوادی، (۱۳۸۶)، رابطه بین هموارسازی سود و ارزش شرکت، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مازندران، ص ۱.
- ۲۶) فراهانی، قائم مقام، (۱۳۶۸)، حقوق تجارت: ورشکستگی و تصفیه (جلد اول)، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۲۷) قائمی، محمد حسین، علی اکبر، درستی، (۱۳۸۵)، بررسی پدیده مدیریت سود از راه فعالیتهای موثر بر جریانهای نقدی عملیاتی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه بین المللی امام خمینی، ص ۱.
- ۲۸) کاشانی پور، محمد، مهدی، یعقوبی، (۱۳۸۵)، امنیت شغلی و مدیریت سود، پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی، شماره ۲۱.
- ۲۹) کدخدایی، حسین، پیمان، امینی، (۱۳۸۴)، استفاده

- .F.M.(1990), "Income smoothing by Economy sector " *Journal of business finance & Accounting* , Winter, P.P.713-730.
- 44) Asuman , Atik ,(2008) , Detecting income smoothing behaviors of Turkish listed Companies through empirical tests using discretionary Accounting changes , available at : <http://papers.ssrn.com>.
- 45) Ashari ,N.Koh , C.Tan , L. and Wong , H.(1994) , " Factor affecting income smoothing among listed companies in singapore " , *Accounting and business research* , PP.291-301 .
- 46) Charitou , Neophytos Lambertides , Lenos Trigeorgis ,(2007) , Managerial discretion in distressed firms , *The British Accounting Review* 39 , PP. 323–346 , available at : www.elsevier.com/locate/cpa.
- 47) Charitou , Neophytos Lambertides , Lenos Trigeorgis ,(2007) , Earnings Behaviour of Financially Distressed Firms: The Role of Institutional Ownership , *ABACUS, Vol. 43, No. 3* , PP.271-296. available at:www.elsevier.com/locate/cpa.
- 48) Fudenberg,D. and Tiroie, J. 1995, A thory of income and dividend smoothing based on incumbency rents, *journal of political economy*, 103, 93.
- 49) Gibson . David W . & Prell. Mark A.,(1997) , "Do managers smoothing earnings paths, *Academy of accounting and financial study journal*, Vol.1, No.2, PP.77-95
- 50) Habib Ahsan , (2005) , Firm – specific determinants of income smoothing in Bangladesh : An empirical evaluation , *Advances in International Accounting* , Vol .18 ,
- (۳۷) ملانظری ، مهناز، ساناز، کریمی زند ، (۱۳۸۶)، بررسی ارتباط بین هموارسازی سود با نوع صنعت در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، بررسی های حسابداری و حسابرسی، شماره ۴۷، ص ۸۳-۱۰۰.
- (۳۸) ملانظری، مهناز، آزاده، یزدانی، (۱۳۸۵)، بررسی نقش ترازنامه در محدود کردن مدیریت سود در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهراء، ص ۱.
- (۳۹) مهرانى، ساسان، مهرانى، کاوه، غلامرضا، کرمى، (۱۳۸۳)، استفاده از اطلاعات تاریخی مالی و غیر مالی جهت تفکیک شرکتهای موفق از ناموفق، بررسیهای حسابداری و حسابرسی، شماره ۳۸، ص ۹۲-۷۷.
- (۴۰) مهرانى، ساسان، مهرانى، کاوه، منصفى، یاشار، غلامرضا، کرمى، (۱۳۸۴)، بررسی کاربردى الگوهای پیش بینی ورشکستگی زیمسکی و شیرانا در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، بررسیهای حسابداری و حسابرسی، شماره ۴۱، ص ۱۰۵.
- (۴۱) نوروش، ایرج، سحر، سپاسی، (۱۳۸۴)، بررسی رابطه ارزشهای فرهنگی با هموارسازی سود در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، بررسیهای حسابداری و حسابرسی، شماره ۴۰، ص ۹۶-۸۱.
- (۴۲) نوروش، ایرج، نیک بخت، محمدرضا، سحر، سپاسی، (۱۳۸۴)، بررسی مدیریت سود در شرکتهای پذیرفته شده در بورس تهران، مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، شماره دوم، ص ۴۳.
- 43) Albrecht , W.D. and Richardson

یادداشت‌ها

- ¹ DeAngelo et al. Beneish et al., Rosner, 1
- ² Healy & Wahlen
- ³ Chariton , Lenos
- ⁴ Healy and Palepu , Sweeney , DeAngelo et al.
- ⁵ Defond and Jiambalvo , Dichev and Skinner, and Beneish et al
- ⁶ DeAngelo et al
- ⁷ Healy and Palepu
- ⁸ Sweeney
- ⁹ DeFond and Jiambalvo , Dichev and Skinner, Beneish et al
- ¹⁰ Rosner
- ¹¹ , Rebecca
- ¹² Fudenberg and Tiroie
- ¹³ Panel Data
- ¹⁴ Balanced Panel Data Model

pp. 53-71 .

- 51) Joo.H ,(1991) , " Income smoothing : An asymmetric information approach" Thesis graduate college of University of Illinois at urbana-champaign
- 52) Morm Eckel ,(1981), "The income smoothing hypothesis revisited " Abacus Vol,17, No 1 , PP.29.
- 53) Mohan Goel . Anand & Thakor. Anjan V.,(2003) "Why do firm smooth earnings" . journal of business, Vol.76 , No.1 , PP.151-192 .
- 54) Rebecca, L. Rosner, Earnings Manipulation in Failing Firms, *Contemporary Accounting Research* Vol. 20 No. 2 (2003) pp. 361–408.
- 55) Stolowy. Herve & Breton . Gaetan (2000) , A framework for accounts manipulation , available at : <http://papers.ssrn.com>.
- 56) Vasiliki E. Athanasakou, Norman C. Strong, Martin Walker,(2007), Classificatory income smoothing: The impact of a change in regime of reporting financial performance , *Journal of Accounting and Public Policy* , PP. 387–435 , available at : www.elsevier.com/locate/cpa